

Borodziej, Włodzimierz

„Der Fremde im Dorf. Überlegungen zum Eigenen und zum Fremden in der Geschichte. Rex Rexheuser zum 65. Geburtstag”, red. Hans-Jürgen Bömelburg, Beate Eschment, Lüneburg 1998 : [recenzja]

Przegląd Historyczny 89/4, 651-652

1998

Artykuł umieszczony jest w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych, tworzonej przez Muzeum Historii Polski w Warszawie w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego.

Artykuł został opracowany do udostępnienia w Internecie dzięki wsparciu Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego w ramach dofinansowania działalności upowszechniającej naukę.

„*Der Fremde im Dorf*”. *Überlegungen zum Eigenen und zum Fremden in der Geschichte. Rex Rexheuser zum 65. Geburtstag*, herausgegeben von Hans-Jürgen Bömelburg und Beate Eschment, Verlag Nordostdeutsches Kulturwerk, Lüneburg 1998, s. 499.

Rex Rexheuser wszedł do historii polsko-niemieckich stosunków naukowych jako pierwszy dyrektor Niemieckiego Instytutu Historycznego w Warszawie. Po pięciu latach pełnienia tej funkcji i ukończeniu 65. roku życia, w 1998 r. przeszedł na emeryturę. Niemiecki Instytut Historyczny stał się w ciągu tych pięciu lat ważnym punktem na mapie instytucji, związanych z polską historiografią. Recenzowana księga pamiątkowa pierwszego dyrektora NIH w mniejszym stopniu odzwierciedla jednak szybki rozwój kontaktów polskich i niemieckich historyków, bardziej zaś — jak każde wydawnictwo tego typu — zainteresowania jubilata, jego przyjaciół, kolegów i uczniów. Tytuł nawiązuje do wykładu habilitacyjnego Rexheusera; Hans-Heinrich Nolte we wstępie przypomina jego drogę naukową, wiodącą przez nowożytną historię Rosji i krajów bałtyckich do dziejów Polski.

Poszczególne artykuły w większości wyszły spod pióra Niemców, cztery napisane zostały przez Polaków, po jednym przez Brytyjczyka, Litwina, Rosjanę i Żydówkę z Białorusi. Mniej więcej połowa tekstów dotyczy XX w., reszta — od XVI do XIX stulecia. Określenie zakresu tematycznego jest, jak zwykle w wypadku ksiąg pamiątkowych, niemożliwe. Wachlarz tematów sięga od artykułu Grzegorza Jasieńskiego o ruchu gromadkarskim w Prusach Wschodnich do 1885 r., przez system kontroli obcych poselstw na drodze między Smoleńskiem a Moskwą w XVI w. (Anna L. Choroszkie wicz), po refleksje Antoniego Maćzaka nad literaturą podróżniczą, dotyczącą Grecji i szkic o Niemcach w Meksyku w XIX w. (Walther L. Benckert). Sporo miejsca zajmują teksty związane z Żydami: Witold Moliński przedstawia obraz Żydów poznańskich w polskich pamiętnikach i czasopismach drugiej połowy XIX w., Ernst Vogelzang szkicuje portret gminy żydowskiej w Morażu od początku XIX w. do 1938 r., Ute Caumanns i Mathias Niedorf podejmują z dużym wyczuciem problem wpływu Maksymiliana Kolbego na antysemityzm powojenny, Gertrud Pichan publikuje recenzję sztuki, wystawianej w berlińskim teatrze żydowskim w 1935 r., zamieszczonej przez warszawski organ „Bundu”, Helmut Altricher omawia opublikowane w ostatnich latach wspomnienia Somy Morgensterna, Ljuba I. Abramowicz pisze o żydowskim ruchu oporu na okupowanej przez Niemców Białorusi.

Kolejna grupa artykułów dotyczy obrazów „obcego”. Wolfgang Jacobmeyer przebadal opinie, głoszone w niemieckich podręcznikach szkolnych od końca XVIII do połowy XX w. na temat rozbiorów Polski. Tomasz Szarota pokazuje antypolskie wątki niemieckich karykatur, odnoszących się do Wolnego Miasta Gdańska, Edmund Dmirowski zastanawia się nad związkiem między obrazami Rosjanina i niewolnika w propagandzie nazistowskiej, Beate Eschment publikuje memoriał Niemca bałtyckiego z XVIII w. n.t. „lekkomyślnych, dzikich” Kazachów, Hans-Jürgen Bömelburg polemizuje z najnowszą książką Huberta Orłowskiego o *Polnische Wirtschaft*.

Kolejna grupa artykułów podejmuje różne aspekty historii krajów bałtyckich. Roger Bartlett i Vija Daukšte piszą o problemach oświaty i kultury w Estonii i Kurlandii XVIII i XIX w., artykuły Joachima Taubera i Alvydasa Nikžentaitisa dotyczą stosunków niemiecko-litewskich w XX w. Do stosunków polsko-niemieckich na przykładzie Górnego Śląska wraca Sabine Bambergert-Stemmann. Hartmut Mehringert podejmuje temat antyhitlerowskiej opozycji niemieckich komunistów w Moskwie. Angelika Marsch opisuje

sytuację chłopów-emigrantów z alpejskiego Berchtesgaden w XVIII-wiecznym Lüneburgu, a Dieter Marc S c h n e i d e r — próby rozwiązania problemu Górnej Adygi, podejmowane przez Johanna Schauffa.

Księga pamiątkowa Rexa Rexheusera wydana została starannie. Historyk nowożytnej Europy Środkowej i Rosji znajdzie w niej bez trudu coś ciekawego dla siebie, a pierwszy dyrektor NIH po przejściu na zasłużoną emeryturę także dzięki tej pozycji pozostanie w naszej pamięci.

W.B.

Martin H o m z a, Stanisław A. S r o k a, *Štúdie z dejín stredovekého Spiša*, „Spolok Slovákov v Pol'sku”, Krakov 1998, s. 154, ilustr.

Książka składa się z ośmiu, w większości do tej pory niepublikowanych szkiców poświęconych głównie kontaktom Polski ze Spiszem. Martin H o m z a (pracownik Uniwersytetu Komensky'ego w Bratysławie) jest autorem trzech szkiców. W pierwszym z nich zajmuje się dotychczasowymi poglądami na temat pochodzenia nazwy Spisz (s. 13-18). W artykule kolejnym Homza przekonująco udowadnia, że przynależność Spisza do Polski przed 1412 r. jest tylko historyczną fikcją (s. 19-61). Kontakty Spisza z Małopolską od 1138 do 1241 r. są przedmiotem rozważań Homzy w szkicu trzecim (s. 63-97).

Pięć kolejnych artykułów, autorstwa Stanisława A. S r o k i z Uniwersytetu Jagiellońskiego w Krakowie, poświęconych jest kontaktom polsko-spiskim w późnym średniowieczu. Tematem pierwszego z nich jest spór o kościelną jurysdykcję nad trzema osadami spiskimi, rozgrywający się w latach dwudziestych i trzydziestych XIV w. między biskupem krakowskim a arcybiskupem ostrzychomskim (s. 101-107). Kolejny szkic prezentuje Polaków, którzy w XIV w. posiadali beneficja w kapitule spiskiej (s. 109-118). Znanych jest siedmiu Polaków mających beneficja w tej kapitule, wśród których byli m.in. Jan Kropidło (w latach 1379-1382 był on nawet prepozytem tej kapitule), Frowin, autor znanego poematu „Antigameratus”, czy też Jan, syn rajcy krakowskiego Mikołaja Wierzyńka. Związków należącego do kartuzów, położonego koło wsi Lechnica, Czerwonego Klasztoru z Polską dotyczy artykuł następny (s. 119-133). Związki te były bardzo silne już od czasów Kazimierza Wielkiego. Dobrodziejami klasztoru byli również kolejni władcy Polski (m.in. królowa Jadwiga), a także profesorowie Uniwersytetu Krakowskiego oraz mieszczaństwo krakowskie. S.A. Sroka omawia również mecenat księżnej cieszyńskiej Jadwigi (zm. 1521 r.) nad najstarszym klasztorze kartuskim w Europie Środkowej — „Lapis Refugii” (s. 135-139). W ostatnim szkicu, na podstawie nieznanego do tej pory przekazu, Sroka prostuje pewne wiadomości dotyczące spiskiego rodu Turzonów (s. 141-143).

Książkę zamyka wybrana bibliografia oraz krótkie streszczenie w języku polskim i niemieckim.

P.W.

Zapiski opracowali: *Włodzimierz Borodziej* (W.B.), *Piotr Węcowski* (P.W.)